

Malmö stad
Stadskontoret

SDF 24/3-09

Svar till adm avd senast 5/3-09

2009-02-03
2009-02-02

Stadsdelsfullmäktige Limhamn/Bunkeflo
Stadsdelsfullmäktige Södra Innerstaden
Stadsdelsfullmäktige Västra Innerstaden
Stadsbyggnadsnämnden

LB549-09/11

G. Green
kopierat i Björkquist

Ärendet: **Bo bra hela livet (SOU 2008:113) - Betänkande av utredningen
Äldreboendedelegationen (S2006:03).**

Ärendet, med vårt Dnr **KS-KOM-2009-00042** överlämnas till ovanstående för yttrande.

Övriga stadsdelsfullmäktige beredes möjlighet att yttra sig.
SOU 2008:113 finns på dnr KS-KOM-2009-00042 under handling 1.

Svaret ställt till kommunstyrelsen, ska vara stadskontorets expedition, tillhanda **senast 2009-03-06 kl 12.00**.

Yttrandet översändes dessutom till handläggaren på stadskontoret via FirstClass.

Handläggande tjänsteman på stadskontoret är Eva Lundberg.

Eva Bengtsson

Malmö som ovan

Enligt uppdrag

Ana Matosevic

Stadskontoret
Ana Matosevic

Socialdepartementet

Enheten för sociala tjänster

Kent Löfgren

Telefon 08 405 16 39

Stamps
Ank. 2009-01-23
Dnr: 42/09
Handl nr: 1

**Bo bra hela livet (SOU 2008:113) – Betänkande av utredningen
Äldreboendedelegationen (S2006:03)**

Remissinstanser:

1. Riksdagens ombudsmän – JO
2. Kommerskollegium
3. Domstolsverket
4. Länsrätten i Örebro län
5. Hyresnämnden i Stockholm
6. Diskrimineringsombudsmannen
7. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
8. Försäkringskassan
9. Socialstyrelsen
10. Folkhälsoinstitutet
11. Hjälpmedelsinstitutet
12. Myndigheten för handikappolitisk samordning
13. Skatteverket
14. Kungliga Tekniska högskolan
15. Chalmers tekniska högskola
16. Boverket
17. Statens Bostadskreditnämnd
18. Arbetsmiljöverket
19. Konkurrensverket

20. Länsstyrelsen i Stockholms län
21. Länsstyrelsen i Östergötlands län
22. Länsstyrelsen i Västra Götalands län
23. Länsstyrelsen i Värmlands län
24. Länsstyrelsen i Jämtlands län

25. Arboga kommun
26. Arjeplogs kommun
27. Avesta kommun

28. Bollebygds kommun
29. Bromölla kommun
30. Bräcke kommun
31. Burlövs kommun
32. Båstads kommun
33. Dals-Eds kommun
34. Eda kommun
35. Ekerö kommun
36. Enköpings kommun
37. Finspångs kommun
38. Flens kommun
39. Forshaga kommun
40. Färgelanda kommun
41. Gällivare kommun
42. Göteborgs kommun
43. Halmstads kommun
44. Haparanda kommun
45. Huddinge kommun
46. Hällefors kommun
47. Hässleholms kommun
48. Kalmar kommun
49. Karlshamns kommun
50. Kävlinge kommun
51. Leksands kommun
52. Lessebo kommun
53. Lunds kommun
54. Malmö kommun
55. Mariestads kommun
56. Markaryds kommun
57. Mullsjö kommun
58. Nacka kommun
59. Norbergs kommun
60. Nybro kommun
61. Orust kommun
62. Osby kommun
63. Partille kommun
64. Robertsfors kommun
65. Rättviks kommun
66. Sigtuna kommun
67. Skövde kommun
68. Stockholms kommun
69. Sundsvalls kommun
70. Sunne kommun
71. Svedala kommun
72. Söderhamns kommun
73. Tierps kommun
74. Timrå kommun
75. Torsby kommun

76. Tranemo kommun
77. Uddevalla kommun
78. Ulricehamns kommun
79. Upplands Väsby kommun
80. Vetlanda kommun
81. Västerviks kommun
82. Ydre kommun
83. Åtvidabergs kommun
84. Örebro kommun

85. Skåne läns landsting
86. Västernorrlands läns landsting
87. Örebro läns landsting

88. Sveriges Kommuner och Landsting
89. Anhörigrådet
90. Aging Research Center/Stockholms läns äldrecentrum
91. Byggherrarna
92. CASE, Lunds universitet
93. Fastighetsägarna Sverige
94. Förbundet Aktiva Seniorer
95. Föreningen Sveriges Socialchefer
96. Handikappförbunden HSO
97. HSB Riksförbund
98. Hyresgästföreningen Riksförbundet
99. Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi i Lund
100. JM
101. Nationellt Kompetenscentrum Anhöriga
102. NCC AB
103. Pensionärernas Riksorganisation PRO
104. Riksbyggen
105. Riksförbundet PensionärsGemenskap RPG
106. SABO
107. SACO
108. SBC Sveriges BostadsrättsCentrum AB
109. SKANSKA
110. SKTF
111. Svenska Kommunalarbetsareförbundet
112. Svenska Kommunalpensionärernas förbund SKPF
113. Sveriges byggindustrier
114. Sveriges Pensionärers Riksförbund SPRF
115. Sveriges Pensionärsförbund SPF
116. Vårdförbundet

Remissvaren i 6 exemplar ska vara inkomna till **Registrator,**
Socialdepartementet, 103 33 Stockholm senast den 20 april 2009.

Remissvaren bör även sändas via elektronisk post till s.st@social.ministry.se och registrator@social.ministry.se

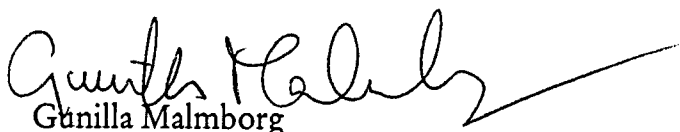
I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Remissinstanserna kan utan kostnad få ytterligare högst 2 exemplar av betänkandet. Exemplaren beställs hos Fritzes kundservice, 106 47 Stockholm. Telefon 08-690 91 90, telefax 08-690 91 91, e-post, order.fritzes@nj.se. Ange vid beställning att exemplaren är avsedda för remissändamål.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens publikation om att svara på remisser. Publikationen kan beställas från Regeringskansliet, Information Rosenbad, 103 33 Stockholm eller hämtas från nätet: www.regeringen.se

Gunilla Malmberg
Enhetschef

Kopia till

Fritzes kundservice, 106 47 Stockholm
Riksdagens utredningstjänst

Bo bra hela livet

Slutbetänkande av Äldreboendedelegationen

Stockholm 2008

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2008:113

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2008

ISBN 978-91-38-23106-7
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Maria Larsson, Socialdepartementet

Regeringen beslutade den 24 maj 2006 att tillkalla en delegation för utveckling av bostäder och boende för äldre personer med uppgift att följa och analysera behoven av och utvecklingen av boende för äldre (dir. 2006:63). Delegationen ska lämna förslag till åtgärder som kan påverka och stimulera utvecklingen av bostäder och boende anpassade för äldres behov både inom den ordinarie bostadsmarknaden och inom särskilda boendeformer.

Den 21 december 2006 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv (dir. 2006:137). I enlighet med dessa överlämnade delegationen till statsrådet dels sitt delbetänkande *Bo för att leva Seniorbostäder och trygghetsbostäder (SOU 2008:103)* den 19 december 2007, dels en rapport *Investeringsstöd till äldreboende* den 30 januari 2008.

Riksdagsledamoten Barbro Westerholm förordnades den 24 november 2006 att som särskild utredare leda delegationens arbete. Under arbetet med detta slutbetänkande har följande ledamöter ingått i Äldreboendedelegationen: Riksdagsledamoten och f.d. kommunalrådet i Göteborgs stad Eva Olofsson, kommunstyrelseledamoten och f.d. kommunalrådet Carl-Olof Bengtsson, Växjö kommun, kommunalrådet Peter Kovacs, Höganäs kommun, kommunfullmäktigeledamoten Kerstin Sjöström, Nordmalings kommun, äldreborgarrådet Ewa Samuelsson, Stockholms kommun, handläggaren Per-Olov Nylander, Sveriges Kommuner och Landsting, f.d. ordföranden i Pensionärernas Riksorganisation Lars Wettergren, distriktsordföranden i Sveriges Pensionärsförbund Siri Dannaeus fr.o.m. den 1 mars 2008, avdelningsordföranden i Svenska Kommunalpensionärernas Förbund Gösta Kenndal, enhetschefen Lena Johansson, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO) ordföranden i HSB Stockholm Anita Modin, verkställande direktören Anders Sandberg, Lulebo AB, professorn Mats Thorslund, verksamhetschefen och arkitekten Lillemor Husberg

samt departementssekreterarna Kent Löfgren, Socialdepartementet och Martin Pohjanen, Finansdepartementet.

Monica Albertsson förordnades som sekreterare den 12 augusti 2006, Annika Gottberg den 5 februari 2007, Marie Olsson den 4 augusti 2008 och Henrik Bengtsson den 8 september 2008.

En expertgrupp bestående av arkitekten Ingrid HERNSELL, Boverket, docenten Lennarth Johansson, Socialstyrelsen, enhetschefen Eva Hersler, Länsstyrelsen i Stockholms län, avdelningschefen Claes Tjäder, Hjälpmedelsinstitutet och handläggaren Björn Albinsson, Räddningsverket har bistått delegationen i dess arbete.

Äldreboendedelegationen överlämnar härmed sitt slutbetänkande *Bo bra hela livet* (SOU 2008:113).

Stockholm i december 2008

Barbro Westerholm

/Monica Albertsson
Henrik Bengtsson
Annika Gottberg
Marie Olsson

Innehåll

Sammanfattning	11
-----------------------------	-----------

Författningsförslag	23
----------------------------------	-----------

I Överväganden och förslag

1 Nya begrepp för ökad tydlighet	47
---	-----------

1.1 Seniorbostäder.....	48
-------------------------	----

1.2 Trygghetsbostäder	49
-----------------------------	----

1.3 Vård- och omsorgsboende istället för särskilt boende	49
--	----

1.3.1 Korttidsvård	50
--------------------------	----

2 Det ordinära bostadsbeståndet	51
--	-----------

2.1 Seniorbostäder.....	52
-------------------------	----

2.2 Bygglagstiftningen	53
------------------------------	----

2.3 Tillgänglighetsbidrag	54
---------------------------------	----

2.3.1 Inventering av tillgängligheten i bostadsbeståndet – ett villkor för tillgänglighetsbidrag.....	56
--	----

3 Trygghetsbostäder	57
----------------------------------	-----------

3.1 Kommunal befogenhet att inrätta trygghetsbostäder	58
---	----

3.2 Statligt bidrag till personal i gemensamhetslokaler	63
---	----

3.3 Investeringsstöd till trygghetsbostäder	64
---	----

4	Särskilt boende/vård- och omsorgsboende	67
4.1	Korttidsvård.....	68
4.2	Självständigt boende.....	68
4.3	Behov av forskning och utveckling	70
4.4	Framtida behov av särskilt boende/vård- och omsorgsboende	72
5	Övriga frågor	75
5.1	Den tekniska utvecklingen	75
5.2	Bostadstillägg för pensionärer och särskilt bostadstillägg för pensionärer	76
5.3	Djur inom vård och omsorg om äldre.....	78
5.4	Bostadsanpassningsbidrag.....	79
5.5	Indelningen i byggnadstyp enligt fastighetstaxeringslagen	80

II Konsekvensanalyser och genomförandeaspekter

6	Konsekvenser av delegationens förslag.....	85
6.1	Ekonomiska konsekvenser	86
6.1.1	Effekter av trygghetsbostäder på insatser i särskilt boende/vård- och omsorgsboende.....	86
6.1.2	Bostadstillägg för pensionärer och särskilt bostadstillägg för pensionärer (BTP och SBTP).....	88
6.1.3	Tillgänglighetsbidrag.....	91
6.1.4	Statligt bidrag till personal i gemensamhetslokaler	95
6.2	Prövning av det offentliga åtagandet.....	95
6.3	Konsekvenser för det kommunala självbestämmandet.....	96
6.4	Konsekvenser för jämställdhet mellan kvinnor och män.....	97

6.5	Konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen	97
7	Genomförandeaspekter och ikraftträdande	99
8	Författningskommentar	101
III Bakgrund till överväganden och förslag		
9	Inledning.....	109
9.1	Utredningsuppdraget.....	109
9.2	Utredningsarbetet.....	110
9.3	Andra utredningar inom vård och omsorg om äldre	112
10	Krav på tillgänglighet m.m.	117
10.1	Bygglagstiftningen	117
10.1.1	Svensk standard för byggnadsutformning	119
10.1.2	Byggprocessutredningen.....	120
10.2	Kommunala inventeringar av tillgänglighet i bostadsbestånden	122
10.2.1	Några exempel	123
10.3	Handikappolitiken	126
10.3.1	FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	128
10.4	Fysisk utformning som stöd för äldres aktivitet och livskvalitet.....	129
10.5	Brandskydd.....	131
10.6	Bostäder som arbetsplatser för personal	133
10.6.1	Omvårdnadsarbete i enskilt hem.....	134
10.6.2	Hygienutrymmen	135

11	Äldre personers bostäder och boende	139
11.1	Bostäder och boende ur ett livsperspektiv.....	139
11.2	Äldre personers bostadssituation	141
11.3	Äldres flyttbenägenhet och flyttmönster	143
11.4	Seniorbostäder	144
11.5	Kvarboende – möjlighet eller tvång?.....	146
11.5.1	Stödinsatser för kvarboende.....	146
11.5.2	Optimalt boende under åldrandet?	151
12	Bostadssituationen för etniska och språkliga minoriteter m.fl.	153
12.1	De nationella minoriteterna och minoritetsspråken	153
12.1.1	Vård och omsorg om äldre	154
12.2	Äldre personer födda utomlands.....	160
12.2.1	Bostäder för äldre för vissa etniska grupper.....	161
12.2.2	Undersökningar och studier.....	162
12.2.3	Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige – SIOS.....	163
12.3	Andra grupper med särskilda behov.....	165
13	Särskilt boende	169
13.1	De boende	170
13.2	Att flytta till särskilt boende – utlösande faktorer.....	173
13.3	Utformning och omfattning.....	174
13.3.1	Ej verkställda beslut och domar	177
13.4	Verksamheten	178
13.4.1	Korttidsboende/korttidsvård	179
13.4.2	Permanent boende	180
13.5	Verksamhetens innehåll	182
13.5.1	Socialt innehåll	182
13.5.2	Medicinskt omhändertagande	184

14 Övriga frågor	189
14.1 Den tekniska utvecklingen	189
14.2 Bostadstillägg för pensionärer och särskilt bostadstillägg för pensionärer	193
14.3 Djur inom vård och omsorg om äldre	193
14.4 Indelning i byggnadstyp enligt fastighetstaxeringslagen.....	195
15 Bostäder för framtiden	199
15.1 Trygghetsbostäder	199
15.1.1 Lagregleringen	201
15.1.2 Övriga legala aspekter	202
15.2 Trygghetsbostäder och seniorbostäder – likheter och skillnader.....	203
15.2.1 Samutnyttjande och samlokalisering.....	205
15.3 Trygghetsbostäder i Motala	206
15.4 Befolkningsutvecklingen och bostadsbehoven	209
15.4.1 Framskrivning av behov	210
15.4.2 Effekter av fler boendeformer	211
16 Behov av forsknings- och utvecklingsarbete.....	215
16.1 Bostadens betydelse för service, vård och omsorg	215
16.2 Korttidsvård	218
16.3 Särskilda grupper.....	219
Homo- bi- och transsexuella personer (hbt)	219
Personer födda utomlands.....	219
16.4 Övriga forsknings- och utvecklingsområden.....	220
16.5 Behov av statistik	222
Reservationer och särskilda yttranden	225
Förkortningar och ordförklaringar	237

Referenser.....243**Bilagor**

Bilaga 1	Kommittédirektiv	247
Bilaga 2	Tilläggsdirektiv	253
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser samt remissammanställning.....	257
Bilaga 4	Behovet av platser i särskilda boendeformer (vård- och omsorgsboende) 2005–2040 – en analys baserad på befolknings- och hälsoutveckling.....	271
Bilaga 5	Hur skulle behovet av platser i och kostnaderna för vård- och omsorgsboendet påverkas av tillkomsten av trygghetsbostäder (serviceboende)	293

Sammanfattning

Äldreboendedelegationen konstaterar att behovet av bostäder anpassade till den åldrande människans behov kommer att bli mycket stort under överskådlig tid framöver. Redan i dag saknar vissa kommuner möjligheter att möta bl.a. äldres efterfrågan på små och medelstora hyreslägenheter i det ordinära bostadsbeståndet. Flera kommuner kan inte heller tillgodose behovet av särskilt boende/vård- och omsorgsboende.

Från och med 2020 kommer andelen äldre i befolkningen att öka kraftigt. Särskilt kraftig är ökningen bland dem över 85 år. För att klara av den förestående demografiska utvecklingen måste fler bostäder för äldre och särskilda boendeformer/vård- och omsorgsboenden tillskapas. Det är mot denna bakgrund och uppdraget att utveckla bostäder och boende för äldre personer som Äldreboendedelegationens överväganden och förslag ska ses.

Förslag och överväganden

Äldreboendedelegationen föreslår

- att de termer och begrepp som i dag används för olika slag av bostäder avsedda för äldre ersätts av seniorbostäder, trygghetsbostäder och vård- och omsorgsboende,
- att begreppet korttidsvård används istället för korttidsboende,
- att kommunerna genom en särskild lag får befogenhet att, utan föregående behovsprövning enligt socialtjänstlagen, tillhandahålla trygghetsbostäder till äldre,
- att målgruppen för trygghetsbostäder ska vara äldre människor som känner sig oroliga, otrygga och/eller socialt isolerade i sitt ordinära boende,

- att de som bor i trygghetsbostäder ska ha tillgång till gemensamhetslokal, personal som en gemensam resurs och trygghetslarm. Det ska finnas möjlighet till gemensamma måltider,
- att kommunen själv bestämmer om och i så fall vilka kriterier som ska gälla för att den enskilde ska få tillgång till en trygghetsbostad och hur dessa ska förmedlas. Hög ålder kan beaktas,
- att statligt bidrag lämnas för åtgärder som ökar tillgängligheten i befintliga bostäder och i gemensamhetsutrymmen för personer med funktionsnedsättningar,
- att tillgänglighetsbidraget kopplas till att kommunens bostadsbestånd inventeras. Av inventeringen ska framgå vilka områden som prioriteras för tillgänglighetsskapande åtgärder,
- att statligt bidrag lämnas till personal som ska arbeta för att främja gemensamma aktiviteter och kontakter mellan hyresgästerna i trygghetsbostäder,
- att gällande investeringsstöd för särskilda boendeformer även ska omfatta trygghetsbostäder och att den ekonomiska ramen för investeringsstödet i samband därmed utökas,
- att särskilda bostäder för service och omvårdnad enligt socialtjänstlagen klassificeras som vårdbyggnader i fastighetstaxeringslagen.

Delegationen bedömer också att följande åtgärder skulle ha positiva effekter på utvecklingen av äldres bostäder och boendemiljö;

- att åtgärder vidtas som säkerställer att tillgänglighetskraven i bygglagstiftningen efterlevs. Detta är, menar delegationen, mycket angeläget. Byggprocessutredningen har lämnat förslag som ska främja efterlevnaden av bygglagstiftningens krav på tillgänglighet,
- att stimulera forskning och utvecklingsarbete som ökar kunskapen om särskilda boenden/vård- och omsorgsboenden, inklusive korttidsvård, och nya boendeformer anpassade för äldre,
- att mer kunskap behövs om hur det särskilda boendets/vård- och omsorgsboendets utformning och miljö samspelar med god omvårdnad och en meningsfull tillvaro,

- att höjd nivå enligt svensk standard för byggnadsutformning används vid nybyggnation av trygghetsbostäder och särskilda boendeformer/vård- och omsorgsboende,
- att samverkan mellan kommuner, landsting/motsvarande och bostadsföretag intensifieras så att teknikstöd i bostäder anpassade för äldre kan introduceras på ett kostnadseffektivt sätt,
- att höjt bostadstillägg för pensionärer och särskilt bostadstillägg för pensionärer skulle stimulera efterfrågan på senior- och trygghetsbostäder samt
- att villkoren för att ha djur inom vården och omsorgen utreds lokalt och inte regleras i lag.

Om befolkningsutvecklingen och det framtida behovet av vård- och omsorgsboende för äldre

Äldreboendedelegationen konstaterar att behovet av bostäder anpassade för äldre inte kan lösas genom en enda begränsad insats. Tillgängligheten i befintliga flerbostadshus kan komma att bli en ödesfråga i samhällets strävanden att tillgodose behovet av bra bostäder för äldre personer. De nya bostäder som nu byggs och planeras såväl inom ramen för det ordinära bostadsbeståndet som särskilda boendeformer/vård- och omsorgsboende kommer inte att räcka till för att möta de behov av stödjande bostadsmiljöer som man kan förutse under de närmaste trettio åren. Det behövs åtgärder från alla berörda aktörer.

Behovet av vård- och omsorgsboenden för äldre växer men är svårt att förutse

År 2040 beräknas antalet invånare över 65 år ha ökat från dagens 1,6 miljoner till 2,5 miljoner. Ökningen är ännu kraftigare bland personer över 85 år, den grupp som är mest relevant att studera vad gäller det framtida behovet av vård och omsorg. Om 30 år beräknas denna åldersgrupp ha ökat från dagens drygt 240 000 (2008) till knappt 430 000 (2040) personer. Enbart denna utveckling talar för att det sammanlagda behovet och insatserna inom äldreomsorgen kommer att växa.

Flera faktorer påverkar därutöver behovet av vård och omsorg i en riktning som i dag är okänd och svår att förutsäga. Det gäller bl.a. förändringar av hälso- och sjukvårdspanoramat, äldre människors förväntningar och krav på samhälleliga insatser samt den medicinska och tekniska utvecklingen. När man tar del av de bedömningar Äldreboendedelegationen gör om framtida behov av vård- och omsorgsboenden är det därför viktigt att ha i åtanke de problem som finns med prognoser av detta slag.

I en för detta betänkande gjord beräkning, baserad på antaganden om den framtida befolknings- och hälsoutvecklingen, uppskattas behovet av särskilt boende/vård- och omsorgsboende öka med 50–70 procent mellan 2005 och 2040. Behoven väntas inte växa lika starkt som antalet personer över 85 år, dvs. den åldersgrupp i vilken behoven främst uppstår.

På flera håll har seniorbostäder inom ramen för det ordinära boendet utvecklats för att bättre passa olika behov som finns bland äldre. Flera särskilda boendeformer har också gjorts om till seniorbostäder.

Det finns boendeformer som liknar den typ av trygghetsbostäder som föreslås i detta betänkande. I ett par fall kan det dokumenteras att möjligheterna att bo kvar i dessa bostäder är större än i ordinärt boende. En flytt till särskilt boende/vård- och omsorgsboende blir således inte nödvändig eller kan skjutas upp. Fler trygghetsbostäder kan därför förväntas leda till att behovet av platser i särskilt boende/vård- och omsorgsboende blir mindre än vad som annars skulle varit fallet och mindre än det som ovan beräknats. Andra beräkningar visar också att denna typ av "förebyggande" boendemiljöer kan vara kostnadsbesparande för kommunerna.

Om delegationens förslag och överväganden

Nya begrepp för ökad tydlighet

Termer och begrepp ska vara så entydiga som möjligt. För att begreppen ska få genomslag i berörda verksamheter ska de också upplevas som relevanta både av dem som är verksamma inom vård och omsorg samt av äldre och deras anhöriga. En tydligt definierad terminologi, som används i officiell statistik och finns preciserade i lagar och förordningar, underlättar också för äldre att välja eller

söka sig till det bostadsalternativ som de föredrar. Delegationen föreslår att begreppen *seniorbostäder*, *trygghetsbostäder* och *vård- och omsorgsboende* ska bli gällande och användas i officiell statistik, lagar, förordningar och föreskrifter. Delegationen anser också att begreppet *korttidsvård* bör användas istället för korttidsboende. På så sätt framgår det tydligt att det inte är frågan om någon egen boendeform.

Stort behov av trygghetsbostäder

Särskilda boendeformer/vård- och omsorgsboenden är i dag förbehållna personer som är mycket vård- och omsorgskrävande. Ofta behöver de tillsyn och tillgång till personal i sin omedelbara närhet dygnet runt. Många äldre personer upplever i dag att det är ett alltför stort glapp mellan bostaden i det ordinära boendet och det särskilda boendet/vård- och omsorgsboendet. Oro och otrygghet, ibland också ensamhet, gör att de önskar ett annat boende. Dessa personer behöver en alternativ boendeform där bostaden och dess omgivning är tillgänglig, där det är nära till service och där det finns möjligheter till meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Närhet till personal är en viktig trygghetskapande faktor för människor i detta skede av livet.

Kommunal befogenhet att tillhandahålla trygghetsbostäder

Äldreboendedelegationen föreslår att kommunerna genom en särskild lag får befogenhet att inrätta trygghetsbostäder. Att inrätta trygghetsbostäder ska vara ett frivilligt åtagande från kommunernas sida. Det finns redan i dag exempel på kommuner som strävar efter att införa "mellanboendeformer". Även om dessa bostäder inte helt kan jämföras med de trygghetsbostäder som delegationen föreslår, finns det mycket som talar för att sådana bostäder är till fördel för äldre genom ökad livskvalitet. Det tycks också som att sådana bostäder kan ha en förebyggande effekt och skjuta upp behovet av vård- och omsorgsboende. Mellanboendeformer/trygghetsbostäder kan också underlätta för kommunerna att erbjuda en god vård och omsorg till den åldrande befolkningen genom att vara ekonomiskt fördelaktiga.

Krav på trygghetslarm, personal och gemensamhetslokal

Trygghetsbostäder bör utformas på sådant sätt och erbjuda sådant stöd att de bidrar till att skapa trygghet. Trygghetslarm ska finnas som kan besvaras inom en kort tidsrymd. Det finns fördelar med att t.ex. placera personalrum för hemtjänstpersonal i samma eller närliggande fastighet som trygghetsbostäderna. Gemensamhetslokal ska finnas i eller i direkt anslutning till trygghetsbostäderna. Samlokalisering med seniorbostäder eller vård- och omsorgsboenden underlättar möjligheterna att erbjuda ett varierat serviceutbud.

I en gemensamhetslokal kan aktiviteter av olika slag äga rum och sociala nätverk utvecklas. För många äldre är det också betydelsefullt att samlas kring gemensamma måltider. Delegationen anser att det krävs någon som tar initiativ till såväl aktiviteter i gemensamhetsutrymmena som till t.ex. gemensamma måltider. Därför bör det i trygghetsbostäder finnas tillgång till personal vissa dagar/tider i veckan, som är till för alla som bor i bostäderna.

Kriterier och förmedlingservice

Upplevelsen av oro, otrygghet och ensamhet är individuell. Det är därför lämpligt att den enskilde själv söker sig till en trygghetsbostad. Det kan också finnas ett egenvärde i att den enskilde själv har valt sitt boende. Förutsättningarna torde då vara bättre för att personen i fråga ska finna sig tillrätta i den nya bostaden och kunna upprätthålla sitt sociala nätverk och/eller skapa nya kontakter. Att själv vara den som aktivt styr sitt liv är hälsofrämjande.

Trygghetsbostäder upplåts med hyresrätt via en förmedling eller liknande i kommunal regi. Vid förmedling av bostad kan hög ålder beaktas. Kommunen har också möjligheter att ange ytterligare kriterier för att få ansöka om trygghetsbostad. Förturer kan tillämpas om kommunen anser det lämpligt.

Stort behov av utvecklingsinsatser i de särskilda boendeformerna/vård- och omsorgsboendena

Det särskilda boendet/vård- och omsorgsboendet bör främst vara en resurs för människor som är beroende av vård och omsorg dygnet runt och för dem som behöver eftervård och/eller rehabilitering efter sjukhusvistelse. Utvecklingen de senaste åren tenderar också

att röra sig åt detta håll, när en stor del av vårdragarna är demens- eller multisjuka. Vid nybyggnation av särskilda boendeformer är det därför önskvärt att höjd nivå enligt svensk standard för byggnadsutformning används.

Trots de förbättringar som Ädelreformen fört med sig, återstår fortfarande mycket att göra för att vården och omsorgen ska ske på den enskildes villkor. Utformningen av särskilda boendeformer/vård- och omsorgsboenden präglas fortfarande av tillsynsmyndigheternas krav på "fullvärdig bostad" och krav på personalens arbetsmiljö. Att dessa krav tillgodoses har betydelse, men även och kanske framför allt, spelar arbetsledningens och personalens förhållningssätt gentemot de äldre en viktig roll. Attityder och bemötande är väsentliga frågor i dessa sammanhang, oavsett boendeform.

När den äldre människan på så sätt står i centrum är sannolikheten för flexibilitet i vården och omsorgen också större. Enligt delegationen bör kraven på god kvalitet och säkerhet i särskilt boende/vård- och omsorgsboende i enlighet med socialtjänstlagen kunna bedömas utifrån en helhetssyn på de boende och deras behov. Detta skulle sannolikt bidra till att bl.a. den fysiska utformningen av de befintliga särskilda boendena/vård- och omsorgsboendena varierade i större utsträckning. Samspelet mellan utformningen av den fysiska miljön och det sociala respektive medicinska tänkandet inom vården och omsorgen behöver förbättras.

Tillgänglighetsbidrag införs...

Ett statligt bidrag föreslås till hissinstallation och andra tillgänglighetsskapande åtgärder i flerbostadshus. Eftersom tillgängligheten i en fastighet inte bara är beroende av hiss menar delegationen att bidrag också ska kunna lämnas till andra åtgärder, t.ex. dörröppnare eller ramper för rullstolar och barnvagnar, som förbättrar tillgängligheten till fastigheten, bostäderna eller gemensamma utrymmen såsom soprum och tvättstuga.

För personer med nedsatt funktionsförmåga oavsett ålder är den fysiska tillgängligheten avgörande för möjligheten att bo kvar och att leva ett självständigt liv. Avsaknaden av hiss kan öka belastningen på den kommunala vården och omsorgen genom att äldre som bor i fastigheter utan tillgång till hiss behöver hemtjänstinsat-

ser i form av t.ex. inköp i högre utsträckning än andra äldre. Men en god tillgänglighet är också värdefull och eftertraktad av andra grupper i samhället såsom yngre personer med funktionsnedsättningar och barnfamiljer.

...och kopplas till bostadsinventering

Effekten av ett tillgänglighetsbidrag kan förstärkas genom att det prövas och lämnas med utgångspunkt från kommunala bostadsinventeringar. Bostadsinventeringen behövs för att kunna peka ut de områden som har störst behov av förbättrad tillgänglighet och därmed är prioriterade. På så sätt kan bostadsinventeringarna få bättre effekt och tillgänglighetsåtgärder genomföras där de bäst behövs.

Bostadsinventeringar gör det också möjligt för kommunerna att tillhandahålla samlad information om vilka boendevalterativ som finns för äldre. Sådan information stimulerar inte bara framväxten och utvecklingen utan även efterfrågan på bostäder för äldre. Delegationen anser att sådana inventeringar bör vara ett villkor för att tillgänglighetsbidrag ska beviljas.

Nytt bidrag till personal i gemensamhetslokaler

En personalinsats som en resurs för alla boende är, enligt Äldreboendedelegationens mening, av avgörande betydelse för att de föreslagna trygghetsbostäderna ska fungera som avsett. Kommunen ska själv avgöra såväl omfattningen som kompetensen hos denna personalresurs. Om de som bor i trygghetsbostäder behöver vård- och omsorgsinsatser tillhandahålls dessa genom biståndsbedömd hemtjänst och/eller hemsjukvård på samma sätt som i ordinärt boende.

Delegationen anser det angeläget att stödja kommunerna i arbetet med att inrätta och/eller utveckla verksamheten i gemensamhetslokaler anknutna till trygghetsbostäder. Därför föreslås att ett statligt bidrag till personal i gemensamhetslokaler i eller i anslutning till trygghetsbostäder lämnas.

Ett investeringsstöd som omfattar trygghetsbostäder

De effekter som trygghetsbostäder kan förväntas ha; ökad livskvalitet för den enskilde och positiva effekter ur ett kommunal-ekonomiskt perspektiv, utgör incitament för framväxten av trygghetsbostäder. Men det tar viss tid innan sådana effekter kan påvisas genom uppföljning och forskning, varför inrättandet av trygghetsbostäder behöver stimuleras. Delegationen anser att det nuvarande investeringsstödet till särskilt boende/vård- och omsorgsboende även ska omfatta trygghetsbostäder. Detta medför att den ekonomiska ramen för investeringsstödet behöver utökas.

Det behövs mer forskning om äldres boende i allmänhet och om särskilt boende/vård- och omsorgsboende i synnerhet

Kunskapen om särskilda boenden/vård- och omsorgsboenden är begränsad. Den forskning som finns om vård och omsorg handlar oftast om hemtjänsten och omsorgen om äldre i det egna hemmet. Tillgången till aktuella forskningsresultat som specifikt inriktar sig på samspelet mellan den äldre personen och boendemiljön i olika boendeformer är begränsad.

Likaså är kunskapen om korttidsvården begränsad, t.ex. dess samspel med det särskilda respektive ordinära boendet. Korttidsvårdens eventuella möjligheter till ett ökat kvarboende behöver också belysas. Även övriga boendeformers förebyggande effekter – och därmed tillströmningen till det särskilda boendet/vård- och omsorgsboendet – är viktiga att analysera. I detta sammanhang är effekten av de senaste decenniernas framväxt av seniorbostäder relevant att studera.

Sverige har till stor del saknat individbaserad statistik på kommunal nivå, vilket är problematiskt i detta sammanhang då det omöjliggör en helhetsbild över den offentliga sektorns insatser för äldre. Det pågår emellertid en utveckling inom området. En sådan utveckling är angelägen och behöver fortsatta insatser och stöd.

Ökad tillgänglighet stärker möjligheten till kvarboende

Den fysiska tillgängligheten i det befintliga bostadsbeståndet har stor betydelse för dem som önskar bo kvar i sina bostäder eller i det bostadsområde där de redan bor. Det är av stor vikt att de

bostäder som byggs inom det ordinära bostadsbeståndet uppfyller de krav på tillgänglighet som finns i bygglagstiftningen. Byggprocessutredningen har i sitt betänkande föreslagit åtgärder som ska främja efterlevnaden av bygglagstiftningens krav på tillgänglighet. Äldreboendedelegationen anser det angeläget att sådana åtgärder vidtas.

Höjt bostadstillägg för pensionärer och särskilt bostadstillägg för pensionärer

Det är viktigt att underlätta för äldre människor att efterfråga senior- och trygghetsbostäder. Det finns ett positivt värde i att människor själva väljer att flytta till sådana alternativa bostadsformer. I dag och även under de närmaste decennierna kommer det att finnas pensionärer som befinner sig i små ekonomiska omständigheter. Det gäller framför allt äldre kvinnor. Alla äldre som så önskar bör ha möjlighet att efterfråga seniorbostäder eller trygghetsbostäder, eftersom bostäder av detta slag förutses ha en förebyggande effekt och bidra till en mer meningsfull tillvaro.

Av samhällsekonomiska analyser som delegationen låtit göra framgår att det med förhållandevis små regeländringar inom bostadstillägget för pensionärer, BTP och SBTP, skulle vara möjligt att substantiellt förstärka subventionerna till boendet för äldre med låga inkomster.

Särskilda bostäder för service och vård bör klassificeras som vårdbyggnader i fastighetstaxeringslagen

Det är angeläget att rättstillämpningen när det gäller särskilda boendeformer/vård- och omsorgsboenden är likartad över landet. Särskilda boendeformer delas i dag in som hyreshus eller som specialbyggnader i form av vårdbyggnader. Rättsläget klargörs om samtliga särskilda bostäder för service och vård som regleras enligt 5 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) klassificeras som vårdbyggnader i 2 kap. 2 § fastighetstaxeringslagen (1979:1152), (FTL). Mot bakgrund av att allt färre äldre utan heldygnsomsorg får plats i särskilt boende, anser delegationen att merparten äldre som numera bor i särskilt boende uppfyller de kriterier som i 2 kap. 2 § FTL anges för en vårdbyggnad. Därför föreslås lagstiftningen ändras så

att särskilda boendeformer för äldre klassificeras som vårdbyggnader.

Reservationer och särskilda yttranden

Reservation

av ledamöterna Carl-Olof Bengtsson, Lillemor Husberg, Gösta Kenndal, Anita Modin, Eva Olofsson, Mats Thorslund, Lars Wettergren

Ett viktigt förslag i betänkandet rör behovet av trygghetsbostäder. Bakgrunden är behovet av en boendeform mellan det ordinära och särskilda boendet, för äldre personer. Grundläggande för ett gott boende är att den enskilde ska känna trygghet och ha ett verkligt inflytande över var han eller hon ska bo. För dem som vill bo kvar får det inte finnas olika former av praktiska hinder som i realiteten tvingar dem att flytta. Samtidigt vet vi att många känner sig otrygga och ensamma i sin ordinarie bostad. Utvecklingen av de särskilda boendeformerna har lett till att dessa i dag förbehålls dem som har omfattande vård och omsorgsbehov. Därmed utgör dessa boendeformer inget alternativ för dem som behöver byta bostad för att få en större trygghet och bryta isoleringen.

I betänkandet konstateras att det behövs en alternativ boendeform med hyresrätt där bostad och den omgivande miljön är tillgänglig, där det finns gemensamhetslokaler, personal som en gemensam resurs, trygghetslarm och där det ska finnas möjlighet till gemensamma måltider. Vi delar så långt förslagen i betänkandet. Däremot menar vi att det inte räcker med en lag om kommunal befogenhet att inrätta trygghetsbostäder. Genom denna lag får kommunerna helt fria händer att planera för och bygga trygghetsbostäder. Detta kan skapa stora skillnader mellan landets kommuner, vilket i slutändan drabbar den enskilde med behov av en sådan bostad. Kommuntillhörigheten får inte styra möjligheterna till goda boendialternativ för äldre kvinnor och män.

I stället för en lag om kommunal befogenhet reserverar vi oss till förmån för en lag som ger kommunerna skyldighet att inrätta

trygghetsbostäder. I betänkandet anges att det huvudsakliga skälet för ett frivilligt åtagande är att det ska vara möjligt att ta hänsyn till lokala behov och förutsättningar. En lag som ger kommunerna en skyldighet att tillhandahålla trygghetsbostäder kan naturligtvis ta motsvarande hänsyn. Hela vår socialtjänst bygger på en lagstiftning som anger kommunala skyldigheter och enskildas rättigheter utifrån lokala förhållanden.

Vi delar i övrigt utredningsmajoritetens uppfattning att trygghetsbostäder inte ska vara en biståndsbedömd insats. Den enskilde ska utifrån hans eller hennes egna upplevelser av oro och otrygghet i den ordinarie bostaden kunna söka trygghetsbostad. Vidare delar vi också de krav på trygghetsbostäder som anges i betänkandet liksom utredningens uppfattning att det för att tillgodose det framtida behovet av trygghetsbostäder behövs ett statligt investeringsbidrag. Det behövs för att skapa incitament för en ordentlig utbyggnad. Vi vill understryka att investeringsbidraget för trygghetsbostäder inte ska finansieras med medel från det investeringsstöd, som ska stimulera ny och ombyggnad av särskilda boenden. Nya pengar måste till. Det behövs också ett rejält stimulansbidrag för den gemensamma personal som ska arbeta för att främja gemensamma aktiviteter och kontakter i trygghetsbostäderna.

I linje med utredningens tilläggsdirektiv har mycket av delegationens arbete ägnats åt att diskutera införandet av Trygghetsbostäder – både vad sådana bostäder ska kunna erbjuda men också hur utformningen ska regleras och om kommunernas åtagande att inrätta trygghetsbostäder ska vara frivilligt eller regleras i lag.

Vi beklagar att samma tid inte har ägnats åt de särskilda boendena. Först när mycket kort tid av utredningens tilldelade tid återstod startade arbetet med att diskutera den centrala frågan om behovet av särskilda boendeformer. I utredningen redovisas nu beräkningar av det framtida behovet av särskilt boende utifrån olika antaganden. Gemensamt för samtliga dessa antaganden är att de utgår från dagens situation – dvs. antalet platser i särskilt boende i relation till den äldre befolkningens storlek. Vi beklagar att det inte hunnits med någon diskussion när det gäller om det totala antalet platser i nuläget är relevant att utgå från när det gäller att göra prognoser för framtiden. Inte heller har det funnits tid att utifrån de kunskaper som ändå finns diskutera om det uppskattade antalet platser när det gäller t.ex. de särskilda boendena för dementa är rimligt i relation till demensutvecklingen i befolkningen eller det uppskattade antalet dementa personer i särskilt boende.

Den prognos som lämnades över det framtida behovet av utbyggnad av särskilda boenden (vård- och omsorgsboenden) några veckor innan slutjusteringen är särskilt viktig. Detta mot bakgrund av de nedläggningar som under åren 2000 till 2006 ägde rum i kommunerna. Mellan dessa år försvann inte mindre än 23 000 lägenheter i de särskilda boendena. Nedläggningarna beräknas i viss utsträckning fortsätta i flera kommuner.

Av den prognos som delegationen nu redovisar framgår att dessa boendeformer behöver byggas ut med 55–70 procent för tiden fram till 2040 för att tillgodose behoven. Det finns med andra ord ett stort behov av att vända trenden med minskat antal platser i särskilt boende till att de åter börjar öka. Vi vill därför understryka vikten av att dagens investeringsstöd används till utbyggnad av särskilda boenden. Förbrukas inte anslagna medel visar det att ytterligare ansträngningar måste göras för att möjliggöra för kommunerna att få igång den nödvändiga utbyggnaden. Satsningen på trygghetsbostäder får inte ske på bekostnad av de särskilda boendena.

Vi är positiva till utredningens förslag att som ett första steg förbättra bostadstillägget med ett höjt tak till 6 000 kronor per månad med en högsta ersättningsnivå på 95 procent av detta belopp. Det behöver höjas rejält mot bakgrund av både dagens och inte minst de framtida hyresnivåerna. Vi instämmer i betänkandets förslag om att förbättra möjligheterna för pensionärer med låga pensioner att kunna efterfråga goda bostäder. BTP är ett träffsäkert instrument för en ekonomiskt utsatt grupp. Det är vår bestämda uppfattning att den höjda nivån bör gälla för såväl ålderspensionärer som för de som har "sjukersättning". I sammanhanget kan också nämnas att ca 160 000 personer som är berättigade till BTP inte sökt och därmed inte fått del av de medel som är en behovsprövad del av pensionssystemet. Men vi vill också påpeka att många äldre inte är berättigade till BTP och då kan dra sig för att flytta till lämpligare bostäder med avsevärt högre hyresnivåer.

De flesta äldre kvinnor och män bor och kommer att bo i det ordinarie bostadsbeståndet. Enligt Boverkets bostadsmarknadsenkät 2008 rapporterar drygt 40 procent av kommunerna att bostadsmarknaden präglas av bostadsbrist. Knappt hälften av dem är små kommuner med färre än 25 000 invånare. En fjärdedel av de kommuner som rapporterar bostadsbrist uppger dessutom att situationen kommer att förvärras de närmaste två åren. Framför allt är det brist på små och mellanstora hyreslägenheter. Pensionärer

som vill flytta till en mindre bostad är den grupp människor som flest kommuner lyfter fram.

Det är därför viktigt med en statlig bostadspolitik som möjliggör att det byggs moderna tillgängliga hyresrätter med rimliga hyror. För att klara detta anser vi att det krävs statliga investeringsstimulanser. Utredningen har inte föreslagit några sådana. Bristen på detta skapar svårigheter för äldre kvinnor och män på den ordinarie bostadsmarknaden

År 2006 bodde nästan en tredjedel av de över 80 år i villa. Många bostads- och hyresrätter är inte tillgängliga för äldre med funktionsnedsättning t.ex. saknar en betydande del av beståndet hiss. Det förslagna tillgänglighetsbidraget skulle därför få stor betydelse för mångas möjlighet att bo kvar i sin ordinarie bostad. Det måste dock ha en sådan storlek att det stimulerar till snabba åtgärder med bl.a. hissinstallationer.

Särskilt yttrande

av ledamoten Lillemor Husberg

Med min bakgrund som praktiserande arkitekt sedan slutet av 1960-talet och sedan 1995 verksamhetsansvarig för Äldrecentret Vigs Ängar AB, känner jag att jag för egen del behöver komplettera de slutsatser, som Äldreboendedelegationen presenterar i sitt slutbetänkande om framtidens utformning av den särskilda boendeformen för äldre med stora omsorgsbehov. Jag saknar till viss del den nödvändiga idémässiga fördjupning som skapar nydanande och kreativa tankar för framtidens äldreomsorg.

Min dubbla yrkesroll som arkitekt och senare verksamhetsansvarig för äldreomsorg har gett mig möjlighet att arbeta på två plan med äldreomsorg. Det har handlat om både en översiktlig planering av hur ett äldreboende för svaga äldre *bör se ut*. Men även, om hur ett äldreboende, det vill säga hus, personal och verksamhet i en förening, *måste se ut* för att fungera. Till Äldreboendedelegationens slutsatser, anser jag det därför vara av oerhört stor vikt att lyfta sambandet mellan å ena sidan värdegrunder för morgondagens äldreomsorg, ekonomi, bemanning, äldreomsorgens dagliga innehåll, arbetsmiljö, personalens sjukskrivningstal och de boendes medicinförbrukning, och å andra sidan den byggda miljöns, arkitekturen, betydelse för de boendes och personalens trivsel.

Dagens äldreomsorg, en kort tillbakablick

Under de senaste 50 åren, har vi blivit 20 år äldre i genomsnittlig levnadsålder och har fått fler friska år i livet tack vare en förbättrad sjukvård och en allmän levnadsstandard. Svensk äldreomsorg är omvittnat duktiga på att ta hand om sjukdom och olycksfall, men det finns uppenbara svårigheter att hantera ensamhet och isolering. Ensamheten och isoleringen har blivit en konsekvens av kvarboendepincipen. Jag vill förtydliga Äldreboendedelegationens slutsatser på denna punkt och hävda att principen drivits så långt, att ingen äldre person vare sig vill bo kvar ensam i hemmet, eller på många av de institutioner som dagens äldreboenden har blivit. Båda platserna, hemmet och dagens äldreboende, föder en situation, där man känner att man inte har riktig kontroll på tillvaron och inte kan reda sig själv.

Kategorisera inte åldrandet

Under 1900-talet har vi på ett övergripande sätt sorterat åldrandet efter diagnos och sjukdom. På motsvarande sätt har vi skapat särskilda byggnader för att rymma en viss kategori äldre personer. Jag ser en fara i att fortsätta detta tänkande även under 2000-talet. Jag känner att Äldreboendedelegationens slutsatser behöver kompletteras med ett förtydligande: Åldrandet är inte en diagnos, det är ett viktigt skede i livet. Det är troligt att demenssjukdomar kommer att prägla framtidens åldrande. I motsats till delegationens slutsatser, anser jag att det är fel att hänvisa äldre med demensproblem till särskilda hus. Graden i utvecklingen av demens är mycket olika, och att flytta personer i onödan kan skapa förvirring. Många äldre personer är, trots sitt demenshandikapp, mycket sociala och aktiva – genom musik och fysisk beröring når man ofta minnena bakom demensen. Därför behövs det både egna aktiviteter och gemenskap med friskare äldre. Samtidigt finns det äldre med demenshandikapp som för sin egen skull behöver en egen grupp för att hitta lugn och ro. Detta måste vara en bedömning från fall till fall för den särskilda boendeformen.

En kravbild med värdegrunder

Regeringen kan formulera krav på innehåll i särskilda boendet/vård- och omsorgsboendet, men det är kommunerna som ytterst kommer att sätta de ekonomiska ramarna. Jag anser därför att delegationens slutsatser i detta betänkande behöver kompletteras med en insikt om att kravbilden måste åtföljas av värdegrunder, som gäller både för den byggda miljön och för innehållet i omsorgen. Morgondagens äldreomsorg måste genom nya och tydliga värdegrunder göra äldreboendet till både ett attraktivt boende och en attraktiv arbetsplats för unga. I dag är det tyvärr ofta tvärtom. Med min egen dubbla bakgrund som arkitekt och verksamhetsansvarig, vet jag att ekonomiska ramar kan kväva tankeinnehållet i dagens äldreomsorg. Men, begränsningar kan samtidigt sporra. För att få ett bra innehåll är bemanningen oerhört viktig. Med minimibemanning kan man göra det nödvändigaste, men med en genomtänkt lokalplanering och personalbemanning kan man i vissa avseenden ersätta medicin.

Kommunal planering för ett gott åldrande

Jag instämmer i Äldrelegationens slutsatser att trygghetsbostäder, avseende just boendemiljön, kan vara ett sätt att förbättra boende och åldrande. Det befintliga utbudet av bostäder behöver förändras för att medge ett gott åldrande. Trygghetsbostäder kan vara ett sätt. Därmed kan tillgängliga bostadsmiljöer förädlas och bli attraktiva för åldrandet. I motsats till delegationens slutsatser, menar jag dock att det är en skyldighet för Sveriges kommuner att bygga och aktivt planera för trygghetsbostäder. Den kommunala organisationen har störst möjligheter för att bryta invanda föreställningar om boende och åldrande. Genom kommunernas arbete går det dessutom att skapa en likvärdig situation över hela landet. Jag vill förtydliga delegationens slutsatser i detta betänkande, med att understryka att den kommunala planeringen för att skapa bostadsmiljöer för ett gott åldrande är eftersatt. Föräldrade föreställningar kring placering och utformning av ett särskilt boende styr fortfarande. Åldrandet måste tas med i den kommunala planeringen på samma sätt som skolor och barnomsorg. Kartläggningar från Boverket styrker detta påstående. Morgondagens äldreomsorg och byggnader för äldreomsorg måste integreras i det omgivande

livet, skapa ett sammanhang. Jag vill därför komplettera delegationens slutsatser kring trygghetsbostäder med en idé om något som jag vill kalla Styrkecenter.

Nya Styrkecenter i gammal och ny bebyggelse

Att bygga Styrkecenter med olika typer av befintliga eller nya bostäder runt om eller i närheten, tror jag kan vara en väg att gå för att skapa trygghet i vardagen. Ett befintligt särskilt boende/vård- och omsorgsboende, kan vara en samlande kärnpunkt att utgå ifrån när man skapar ett Styrkecenter. Den vanliga bostadskänslan i det särskilda boendet måste dock stärkas, för att motverka den negativa institutionskänslan. Att bygga styrkecenter innebär ett öppnande av den kommunala omsorgsverksamheten. Med restaurang, bad och massage, professionell personal, sjuksköterskor, terapeuter, hemtjänst skapas ett Styrkecenter, som erbjuder rehabilitering och dagliga aktiviteter. Känner man oro, eller ångest vet man omedelbart vart man ska vända sig – till Styrkecentret. På det sättet kan man bo hemma längre. Bygger man styrkecenter och koncentrerar resurserna inom äldreomsorgen dit, har man också en större chans att få rätt personal som vill arbeta med äldre och har en chans att göra ett bra arbete. Ett Styrkecenter kan bli en plats för alla, oavsett ålder. Genom samverkan mellan olika åldersprofiler, går det att utveckla ett Styrkecenter till en ekonomiskt effektiv modell.

God arkitektur för åldrandet

Som utbildad och verksam arkitekt bär jag en tro på att den arkitektur vi skapar i ett samhälle är en återspeglning av vilka mänskliga värden vi prioriterar i samhället. Jag vill därför komplettera Äldreboendedelegationens slutsatser på denna punkt. Jag tror detta är en allvarlig brist om inte arkitektens betydelse betonas för den miljö vi vill skapa. Arkitekturforskare menar att arkitektur och byggande är en förhandlingsprocess, en decision-making science, där diskussionen mellan arkitekt, beställare och olika fackkompetenser gradvis definierar byggnaden. I denna process är arkitektens yrkeskompetens central för att översätta ord till fysisk form. Det är i de tidiga skedena av byggprocessen, som de stora förutsättningarna finns för att kunna bedöma ekonomi,

drift och inte minst rumsliga kvaliteter för ett gott innehåll i äldreboendet. För att få ett optimalt ekonomiskt och innehållsmässigt resultat måste samtliga faktorer vägas in från början i ett projekt och hållas ihop hela vägen genom processen. Jag ser en fara med att introducera ytterligare konsulter i byggprocessen, som särskilda tillgänglighetskonsulter som föreslagits. Flera parter i byggprocessen kommer inte att garantera att ett större tillgänglighetstänkande vid utformningen, detta ligger inom arkitektens ansvar.

Arkitektens roll och ansvar

Genom mitt arbete, har jag förstått att synen på arkitektur varierar, och därmed inställningen till behovet av arkitektens medverkan i skapandet av morgondagens boendeformer för äldre. Jag vill därför förtydliga delegationens slutsatser genom att påpeka att idéerna, värdegrunderna och förståelsen måste finnas med från första strecket och kan inte läggas till senare i processen. Därför är det viktigt att arkitekten har förmåga att lyssna på inblandade parter och samordna alla intressen såsom samhällets krav och värdegrunder. Tillgänglighet, ytsamband och rumsligt innehåll kan genom skickliga arkitekter fogas samman till en högre dimension. I så måtto, kan utbildningen inom de svenska arkitekturskolorna behöva förbättras. Det är samtidigt nedslående att konstatera att så lite resurser satsas på att lyfta fram detta samband. I dagens läge satsas överhuvudtaget inget på forskning om byggd miljö för ett åldrande samhälle. Jag förespråkar en "universal design", där tillgänglighet och användbarhet inte motiveras av en funktionsnedläggning, utan för att god utformning och arkitektur har ett värde för alla i ett modernt samhälle.

Morgondagens äldreomsorg

I detta säryttrande kring Äldreboendedelegationens slutsatser om den särskilda boendeformen har jag utvecklat mina funderingar och tankar om ett boende när livet blir skörare. När det gäller äldre med demensproblem är det min förhoppning att delegationens slutsatser kan leda till ett förändrat synsätt på äldre med demens – att hamna närmare ett österländskt synsätt på åldrande och äldre,

där man hyser en vördnad för dem och menar att de nått en högre andlig mognad.

Trots det positiva tillskottet av livslängd, går det inte att förneka att skörheten ökar, när krafterna sviktar och livsfunktioner försämras. Under åldrandet kan olika handikapp utvecklas. Man behöver då professionellt och förebyggande stöd i form av äldreomsorg. Dagens äldreomsorg behöver förändras så att individen får en större möjlighet till ett eget initiativ och ansvar för sitt boende. Morgondagens äldreomsorg ska stötta oss i att få fortsätta att leva det liv vi själva vill. Avslutningsvis, det som jag ser som det primära i morgondagens äldreomsorg, är att ha lika nära till stöd när man upplever oro och känner ångest, som att hitta avledning i den byggda miljön – en utblick, ett vattenspel och se årstidens växlingar.

Särskilt yttrande

av ledamoten Gösta Kenndal

En viktig del av möjligheten till ett tryggt boende – trygghetsbostäder – är vilken hyra man betalar för att kunna efterfråga denna boendeform.

Hyran kan reduceras, som Äldreboendedelegationen föreslår, genom ett investeringsstöd och ett förhöjt BTP. Ytterligare en hyresdämpande åtgärd är att även trygghetsbostäder omfattas av 2 kap. 2 § Fastighetstaxeringslagen (FTL). Samma som gäller för vårdbyggnader.

Inom några år kommer de boende i trygghetsbostäder att omfattas av Socialtjänstlagen (SoL) och biståndsbedömd hemvård, sjukvård och hemhjälp. I detta avseende kommer därför boende i trygghetsbostäder att kunna jämföras med boende i vård- och omsorgsboende. Därför ska trygghetsbostäder även omfattas av 2 kap. 2 § FTL.

Planprocessen vid kommunernas boendeplanering kan, enligt nuvarande lagstiftning och överklagande, fördröjas fyra till fem år genom prövning i kammarrätten och Regeringsrätten.

Grunden för Äldreboendedelegationens betänkande och förslag är att byggandet av trygghetsbostäder genomförs så fort som möjligt. Detta kan fördröjas genom den långa tid som ett överklagande kan ta innan beslut.

Därför borde Plan- och bygglagen (PBL) justeras så att man kan genomföra ett enklare och snabbare överklagandeförfarande.

†